

Meeuwen in Den Haag: wie, wanneer, waar en waarom?

Zilvermeeuwen boven de boulevard van Scheveningen, 11 juni 2017 (foto: Ronald van Oosterroom). *Herring Gulls flying above the boulevard of Scheveningen.*

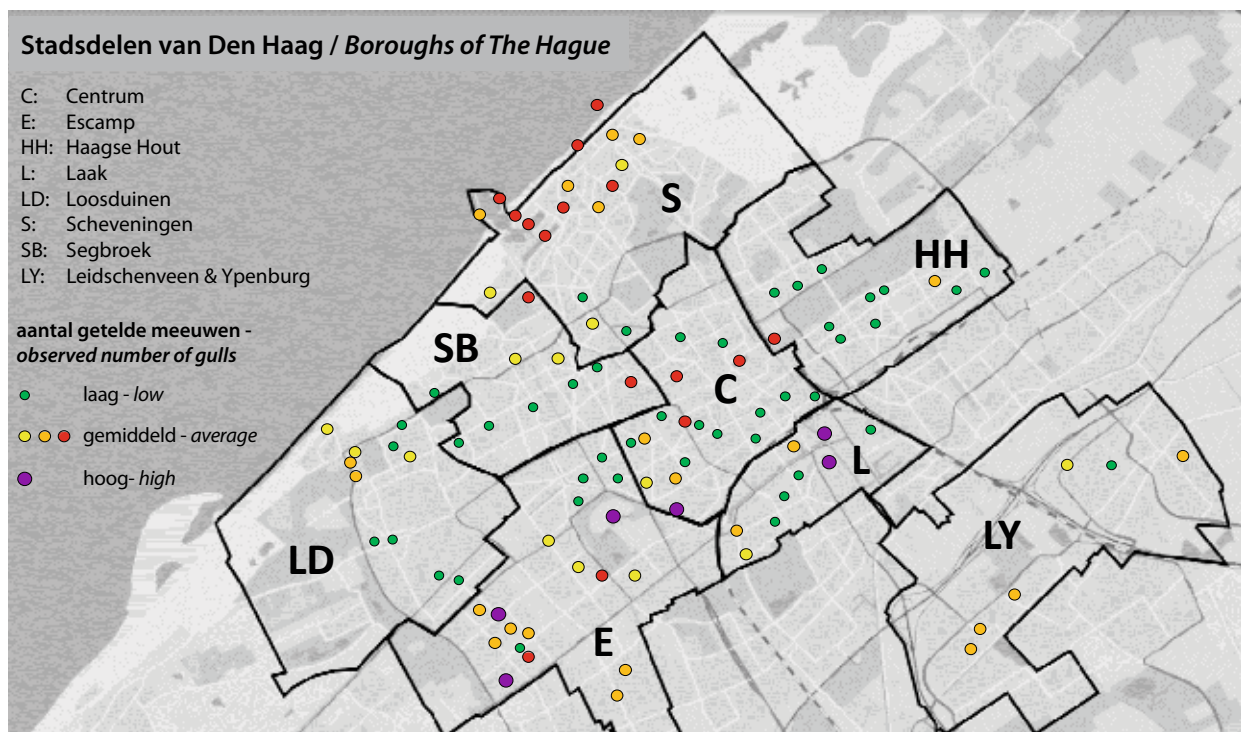
Roland-Jan Buijs & Naomi Huig

Stedelijk gebied vormt een belangrijk leefgebied voor meeuwen. Verschillende soorten meeuwen bezoeken steden om te foerageren (Huig *et al.* 2016a), te overwinteren (Majoor *et al.* 2005) en, steeds vaker, om te broeden (Rock 2005, Camp-huysen *et al.* 2010, Buijs & Huig 2019). Recent onderzoek aan meeuwen in steden is vaak gericht op specifiek gedrag van enkele gezenderde individuen (Rock *et al.* 2016, Spelt *et al.* 2019), maar geeft geen totaalbeeld van hoe meeuwen een stad gebruiken. Eerder onderzoek in Den Haag richtte zich op het gedrag van meeuwen in een deel van de stad (Huig *et al.* 2016a) of op een enkele soort (Huig *et al.* 2016b) en was gebaseerd op gekleurde meeuwen uit het Rotterdams havengebied. Vanuit Den Haag worden jaarlijks duizenden kleurringaflezingen gemeld, wat suggereert dat deze stad voor meeuwen interessant is. Echter, al deze meldingen zijn van een beperkt aantal locaties in de stad, in het bijzonder van de stranden. Bovendien komt het grootste deel van de meldingen uit de zomermaanden, waardoor kennis over de verspreiding van meeuwen in Den Haag in ruimtelijke en temporele zin onvolledig is. Dit nodigde uit tot nader

onderzoek om een completer beeld omtrent de meeuwen in Den Haag te krijgen, waarbij zowel naar de verdeling van de meeuwen over de verschillende stadsdelen, soorten, als over de tijd gekeken werd. Want welke meeuw doet wanneer nu eigenlijk wat en waar? Om die vraag te beantwoorden gingen in totaal 15 meeuwenkenners op pad tijdens vijf simultaantellingen.

Simultaantellingen

Op vier data in 2018, die de jaarlijkse levensfasen van meeuwen omvatten (24 maart - baltsperiode, 26 mei - broedperiode, 14 juli - kuikenperiode, 15 september - najaar) en één datum in 2019 (2 februari - winter) werden alle zichtbare meeuwen op 95 vooraf op de kaart gekozen locaties, verdeeld over 10 telgebieden binnen het stedelijk gebied van Den Haag, geteld. Deze locaties fungeerden als steekproef omdat het logistiek onmogelijk was duizenden straten tegelijk nauwkeurig te tellen. De locaties werden op kaart ingetekend en betroffen hoofdzakelijk straten waarvan geen data over meeuwen beschikbaar was (figuur 1). Daarnaast

Figuur 1. Overzicht van de ligging van de stadsdelen en tellocaties in Den Haag met bijbehorend gemiddeld aantal getelde meeuwen. In werkelijkheid werden de straten en parken met een tellocatie in zijn geheel geteld. Bron: Buijs & Huig (2019). Overview of the boroughs and count locations throughout The Hague and the average number of gulls counted. Streets and parks with a count location were counted entirely.

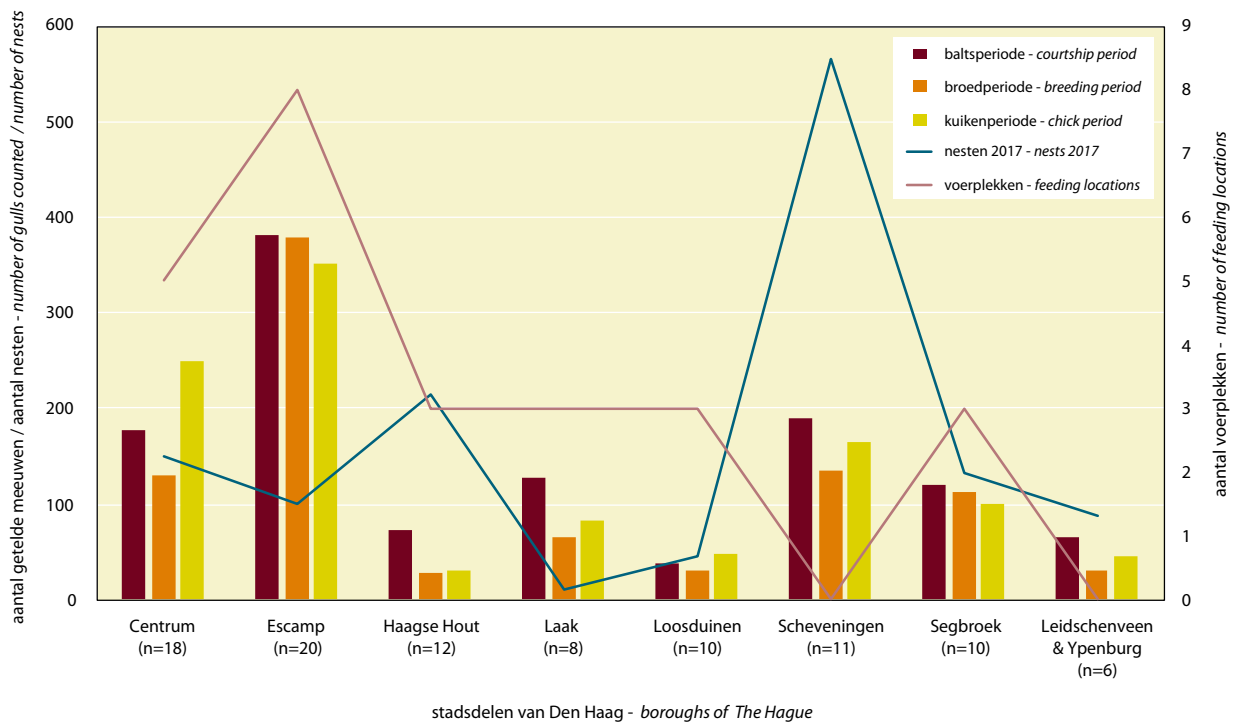
werden alle (bij auteurs en tellers) bekende voerlocaties en locaties met een dakkolonie geteld, alsook de stranden, de boulevard, de haven van Scheveningen en de vuiloverslag. Tellers hadden ervaring met herkenning van meeuwen. In de meeste gevallen waren zij ringaflezers die een gebied telden waar zij reeds goed bekend waren. Alle locaties werden tijdens elke telling bezocht. Omdat het een simultaantelling betrof, zijn alle tellers hun rondes op een vaste tijd gestart. Per locatie werd het aantal zichtbare individuen per soort en leeftijdsklasse (volwassen, onvolwassen) genoteerd. Meeuwen werden door de tellers niet gelokt met voer.

Meeuwen in Den Haag

Gedurende het gehele jaar kunnen meeuwen in Den Haag worden aangetroffen. Dit betreft hoofdzakelijk Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus*, Zilvermeeuwen *Larus argentatus*, Kokmeeuwen *Chroicocephalus ridibundus* en Stormmeeuwen *Larus canus*. Recente onderzoeken lieten zien dat Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen met nesten in het Rotterdams havengebied Den Haag gebruiken als foerageergebied volgens een sterk seizoenpatroon, waarbij de stad met name bezocht wordt in de balts- en kuikenperiode en het strand vanaf de nazomer (Huig *et al.* 2016a, Huig *et al.* 2016b).

Tabel 1. Aantallen getelde meeuwen in het stedelijk gebied van Den Haag per soort en per telling. Tussen haakjes is het aandeel onvolwassen individuen vermeld. Numbers of gulls counted in the urban areas of The Hague per species and per count date. The percentage of immature individuals is provided between brackets.

	02-02-2019	24-03-2018	26-05-2018	14-07-2018	15-09-2018
Zilvermeeuw - Herring Gull	848 (48%)	828 (36%)	509 (43%)	378 (15%)	900 (57%)
Kleine Mantelmeeuw - Lesser Black-backed Gull	0	663 (2%)	673 (8%)	803 (6%)	209 (49%)
Kokmeeuw - Black-headed Gull	1828 (13%)	120 (18%)	2 (0%)	40 (75%)	147 (22%)
Stormmeeuw - Common Gull	27 (0%)	3 (0%)	0	0	1 (100%)

Figuur 2. Het aantal volwassen grote meeuwen dat werd geteld tijdens de balts-, broed- en kuikenperiode uitgezet tegen het aantal nesten en het aantal voerplekken per stadsdeel. Per stadsdeel is het aantal tellocaties vermeld. *The number of adult gulls that were counted during the courtship, breeding and chick period, plotted against the number of nests and the number of feeding places per borough. The number of counting locations is given per borough.*

Kokmeeuwen en Stormmeeuwen zijn met name als wintergast in grote aantallen in Nederland aanwezig (Hornman *et al.* 2020), zo ook in Den Haag. Al in de jaren veertig broedden er Zilvermeeuwen in Den Haag (Spaans *et al.* 1996). Luchtfoto-inventarisaties laten voor Den Haag een sterke toename in het aantal nesten van Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw zien tussen 2010 (Lensink *et al.* 2016) en 2017 (Buijs & Huig 2019). Deze toename gold voor beide soorten, maar was voor Kleine Mantelmeeuwen sterker dan voor Zilvermeeuwen (Buijs & Huig 2019). Dit in tegenstelling tot het aantal nesten in het zuidwestelijke Deltagebied, waar het aantal Kleine Mantelmeeuwen sinds de eeuwwisseling stabiel is en het aantal Zilvermeeuwen afneemt (Arts *et al.* 2018).

Variatie aantallen meeuwen over de tijd

De variatie in het aantal getelde meeuwen per soort over de tijd komt goed overeen met wat volgens de literatuur verwacht kon worden. Tijdens de wintertelling bestond het totaal aantal getelde meeuwen voor bijna 70% uit Kokmeeuwen (tabel 1). Het aantal Kokmeeuwen tijdens deze telling lag ruim tienmaal hoger dan tijdens andere tellingen, wat duidt op grootschalige overwintering in de stad. Het aantal verloop gedurende het broedseizoen (tabel 1; tellingen 24 maart, 26 mei & 14 juli) voor Zilvermeeuw en Kleine Man-

telmeeuw komt overeen met dat gevonden in de tellingen van het Meetnet Urbane Soorten (MUS) in Den Haag in 2018. Net als tijdens deze MUS-tellingen werd het grootste aantal Zilvermeeuwen geteld vlak voor het begin van het broedseizoen en het grootste aantal Kleine Mantelmeeuwen juist in de kuikenperiode (tabel 1, Loorij 2018). Bij de najaarstelling werd voor zowel Zilvermeeuw als Kleine Mantelmeeuw het grootste aandeel onvolwassen individuen geteld (tabel 1). Uitgevlogen juvenielen werden op veel locaties in groepjes bij elkaar aangetroffen. De herkomst van deze juvenielen was in drie gevallen door (kleur)ringen vast te stellen. In stadsdeel Centrum werd een juveniele Kleine Mantelmeeuw met een ring uit een dakkolonie in Scheveningen gezien, terwijl in het Zuiderpark in stadsdeel Escamp twee juveniele Zilvermeeuwen werden gezien met een kleurrijke uit de Europoort ZH.

Verdeling aantallen meeuwen over de stad

Op de locaties bij de bekende grote dakkolonies (n=4) werden buiten de baltstijd nauwelijks meeuwen geteld. Dit kan verklaard worden doordat broedende meeuwen op hun nest niet zichtbaar zijn vanaf de straat en doordat deze kolonies vanaf het najaar verlaten worden. Op stadsdeelniveau kwamen in Centrum, Laak, Loosduinen, Segbroek en Leidschenveen/Ypenburg de aantallen getelde grote meeuwen

Ronald van Oosterroom

Afbeelding 1. Voorbeeld van een zogenaamde 'feeding frenzy'. Op door mensen weggegooid brood komen in de zomer enorme aantallen meeuwen af. Kleine Mantelmeeuwen zijn hierin meestal het talrijkst. Stadsdeel Centrum, 4 augustus 2017. *Example of a so-called "feeding frenzy". In the summer huge numbers of gulls flock to discarded bread. Lesser Black-backed Gulls are usually the most numerous and dominant species in these feeding frenzies.*

Ronald van Oosterroom

Afbeelding 2. Tijdens de wintertelling in februari waren Kokmeeuwen het talrijkst, buiten deze periode waren Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen talrijker, Stadsdeel Haagse Hout, 2 februari 2019. *Black-headed Gulls were the most numerous species during the winter count, during the rest of the year Herring Gulls and Lesser Black-backed Gulls were more abundant.*

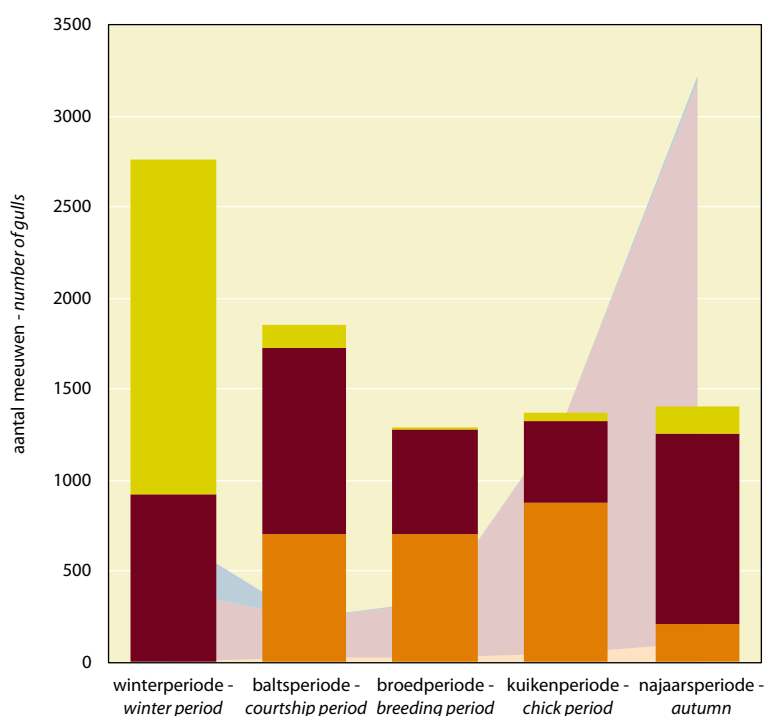
in orde grootte overeen met het aantal getelde nesten door Buijs & Huig (2019) (figuur 2). Opvallend waren de stadsdelen Scheveningen en Haagse Hout, waar aanzienlijk minder meeuwen werden geteld dan er nesten zijn (figuur 2). In stadsdeel Escamp was dit andersom: hier werden ruim twee keer zoveel meeuwen geteld als het aantal nesten (figuur 2). Deze piek in Escamp kan verklaard worden doordat het aantal voerplekken hier hoger ligt dan in andere stadsdelen (figuur 2). Ook de MUS-tellers telden in 2018 in Escamp de meeste meeuwen (Loorij 2018). Deze voerplekken zijn vaak in parken, waar meeuwen bovendien water en gras vinden om te wassen en rusten. Hierdoor zijn ze op deze locaties ook nog eens goed zichtbaar. Ook in stadsdeel Centrum zijn meerdere voerplekken en daar werden relatief veel adulte meeuwen geteld in de kuikenperiode (figuur 2).

Het beeld voor de stranden was totaal anders dan voor de stad (figuur 3). Hier maakten Zilvermeeuwen de dienst uit: zij bezochten de stranden massaal in met name de kuiken- en najaarsperiode (figuur 3). Terwijl de Kleine Mantelmeeuw haar piek in de stad bereikte in de kuikenperiode, waren er in die periode al ruim twee keer zoveel volwassen Zilvermeeuwen op de stranden dan in de stad (321 in de stad, 760 op het strand). Ook het aantal onvolwassen Zilvermeeuwen bereikte in die periode in de stad het dieptepunt. Bijna tien keer zoveel onvolwassen meeuwen werden op het strand geteld (57 in de stad, 546 op het strand). Het grote aantal Kleine Mantelmeeuwen in de stad in deze periode, wanneer de jongen bijna vliegvlug zijn en veel voedsel nodig hebben,

sluit aan bij de bevindingen van Huig *et al.* (2016a). Grote aantallen volwassen Kleine Mantelmeeuwen uit de kolonies in het Rotterdams havengebied vliegen in die tijd op en neer naar Den Haag op zoek naar voedsel. Het lage aantal Zilvermeeuwen in de stad en de toenemende aantallen op de stranden zijn in lijn met de eerder door Huig *et al.* (2016b) beschreven verplaatsing van stad naar strand door Zilvermeeuwen vanaf medio juli. Aan dit verschil in voedselstrategie ligt mogelijk de competitie voor voedsel ten grondslag; in 'feeding frenzies' in de stad op plekken waar brood gevoerd wordt, heeft Kleine Mantelmeeuw vaak de overhand (afbeelding 1). De Kleine Mantelmeeuw is een veel talrijkere broedvogel dan de Zilvermeeuw in zowel Den Haag (Buijs & Huig 2019) als in de nabijgelegen kolonie van het Rotterdams havengebied (Arts *et al.* 2018). Garthe *et al.* (1999) stelden vast dat de Kleine Mantelmeeuw in ieder geval in de broedterritoria conflicten van de Zilvermeeuw wint. Omdat Kleine Mantelmeeuwen niet tot nauwelijks voedsel zoeken op de Haagse stranden en strekdammen is de competitie met die soort op de stranden niet aanwezig.

CONCLUSIE

Uit de simultaantelling komt overduidelijk naar voren dat je in Den Haag niet om meeuwen heen kunt. Tijdens elke telling werden minimaal 2000 individuen geteld, verspreid over de stad en de stranden (tabel 1, figuur 3). Dat deze tel-

Figuur 3. Verdeling van het aantal meeuwen per soort in de stad (staven) en op het strand (vlakken) tijdens de vijf tellingen: winter (2 februari), baltsperiode (24 maart), broedperiode (26 mei), kuikenperiode (14 juli) en najaar (15 september). Wegens de lage aantallen zijn stormmeeuwen weggelaten. Zie voor getelde Stormmeeuwen tabel 1. *Distribution of the number of gulls per species in the city (bars) and on the beach (planes) during the five counts: winter (2 February), courtship (24 March), breeding period (26 May), chick period (14 July) and autumn (September 15). Due to the low numbers, Common Gulls have been omitted. See Table 1 for the numbers of counted Common Gulls.*

Ronald van Oosterroom

Zilvermeeuw bij de Hofvijver in Den Haag, 28 februari 2020. *Herring Gull at the Hofvijver in the centre of government in the Netherlands.*

lingen een representatief beeld vormen, blijkt uit de overeenkomsten met de drie MUS-tellingen in 2018 (Loorij 2018). Tussen de vijf teldagen werden er grote verschillen in de verdeling van soorten, leeftijdscategorieën en locaties gevonden. Deze dynamiek laat zien dat de typische stadsmeeuw niet bestaat. De piek van ruim 4600 individuen in september bevond zich voor 70% op de stranden. Dit suggereert dat de ligging van Den Haag aan de kust een belangrijke factor is in de aantrekkingskracht die de stad heeft op (met name Zilver-)meeuwen. Een andere factor die Den Haag voor meeuwen interessant lijkt te maken, zijn de voerlocaties. Hier werden tijdens alle tellingen de grootste aantallen meeuwen geteld. Wel bleek op deze voerlocaties dat dezelfde plaats met hetzelfde voedselaanbod op verschillende momenten in het jaar verschillende meeuwensoorten aantrekt. Het grootste aantal van een soort dat op een dag werd geteld in het stedelijk gebied betrof Kokmeeuwen tijdens de wintertelling (afbeelding 2). Het merendeel van de Kokmeeuwen met (kleur)ringen die tijdens de telling werden gezien, waren overwinteraars uit Noord- en Oost-Europa. Dit sluit aan bij Majoor *et al.* (2005), die in hun studie naar in steden overwinterende Kokmeeuwen vaststelden dat dit hoofdzakelijk broedvogels uit de Oostzee-regio zijn en dat het aantal in steden overwinterende Kokmeeuwen vermoedelijk wordt

onderschat. Het is aannemelijk dat dit onderzoek ook een onderschatting betreft. Het was immers logistiek niet mogelijk alle straten van Den Haag tegelijkertijd te tellen. Daarnaast was iedere telling een momentopname. Desalniettemin werd duidelijk dat duizenden meeuwen verspreid over tijd en plaats verschillende dingen doen in Den Haag, waarbij zowel stad als strand benut worden. De variabelen soort, leeftijd en individuele voorkeur spelen daarbij allemaal een rol. Kleine Mantelmeeuwen eten 's zomers op straat, Zilvermeeuwen brengen nazomers door op het strand en in de winter komen Kokmeeuwen in groten getale op citytrip. Niets menselijks is de meeuw vreemd!

DANKWOORD

Wij zijn veel dank verschuldigd aan de groep vrijwillige tellers, die uiteenlopend van één tot vijf dagen van hun tijd beschikbaar hebben gesteld. In alfabetische volgorde bedanken wij hiervoor: Larissa Bakker, Peter Bierens, Yvonne Dahler, Cornelis Fokker, Suzanne Halters, Ruud van der Helm, Theo Hortensius, Maarten van Kleinwee, Menno van Lopik, Ronald van Oosterroom, Leo Snellink, Caroline Walta, Mark Zevenbergen.

LITERATUUR

- Arts F.A., K.D. Hoekstein, S.J. Lilipaly, M.S.J. van Straalen, M. Sluijter & P.A. Wolf 2018. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 2017. Rijkswaterstaat, Centrale informatievoorziening Rapport BM 18.14. DeltaProjectManagement Rapport 2018-04. DPM, Vlissingen.
- Buijs R.-J. & N. Huig 2019. Meeuwen in Den Haag: stand van zaken anno 2018. Rapport Buijs Eco Consult B.V., Oud-Vossemeer.
- Camphuysen C.J., P. de Boer, W. Bouten, A. Gronert & J. Shamoun-Baranes. 2010. Mammalian prey in *Laridae*: increased predation pressure on mammal populations expected. *Lutra* 53: 5-20.
- Garthe S., T. Freyer, O. Huppopp & D. Wolke 1999. Breeding lesser black-backed gulls *Larus graellsii* and herring gulls *Larus argentatus*: coexistence or competition? *Ardea* 87: 227-236.
- Hornman M., F. Hustings, K. Koffijberg, E. van Winden, P. van Els, R. Kleefstra, Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat 2020. Watervogels in Nederland in 2017/2018. Sovon-rapport 2020/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Huig N., R.-J. Buijs & E. Kleyheeg 2016a. Summer in the city: behaviour of large gulls visiting an urban area during the breeding season. *Bird Study* 63: 214-222.
- Huig N., R.-J. Buijs & E. Kleyheeg 2016b. Foeragerende Zilvermeeuwen langs de Hollandse kust: 'stadsmeeuwen' of nog steeds 'zeemeeuwen'? *Limosa* 89: 58-66.
- Lensink R., J.W. de Jong & J.C. Kleyheeg-Hartman 2016. Luchtfotoinventarisatie van op daken broedende meeuwen in Den Haag in 2010. *Limosa* 88: 114-124.
- Loorij T. 2018. MUS-rapportage 2018. Meetnet Urbane Soorten Den Haag en omstreken. Haagse Vogelbescherming.
- Majoer F., P. van Horssen & K. van Dijk. 2005. Overleving van overwinterende Kokmeeuwen in Nederlandse steden. *Limosa* 78: 85-96.
- Rock P. 2005. Urban gulls: problems and solutions. *British Birds* 98: 338-355
- Rock P., C.J. Camphuysen, J. Shamoun-Baranes, V.H. Ross-Smith & I.P. Vaughan 2016. Results from the first GPS tracking of roof-nesting Herring Gulls *Larus argentatus* in the UK. *Ringling & Migration* 31: 47-62.
- Spaans A., N. van Swelm & R. Vogel 1996. Wel en wee van de Zilvermeeuw door de jaren heen. *De Levende Natuur* 97: 79-85.
- Spelt A., C. Williamson, J. Shamoun-Baranes, E. Shepard, P. Rock & S. Windsor 2019. Habitat use of urban-nesting Lesser Black-backed Gulls during the breeding season. *Scientific Reports* 9, 10527.

Roland-Jan Buijs & Naomi Huig, Buijs Eco Consult B.V., Zandfort 96, 4631 RR Hoogerheide; rjbuijs@buijsecoconsult.nl

---

Gulls in The Hague: who, when, where and why?

Urban habitats are important for gulls. They use cities to find food, to breed and/or as a wintering area. As four migratory gull species visit the city of The Hague in different seasons, the "who, when, where and why" is not as straightforward as it may seem. To gain more knowledge on the occurrence of gulls in relation to species, seasons and boroughs, fifteen volunteers counted all visible gulls in the city on five days, spread out over the annual cycle: winter (2 February), courtship period (24 March), breeding season (26 May), chick period (14 July) and autumn (15 September). The largest

number counted of an individual species was of Black-headed Gull in winter, including several ringed individuals from all over Europe. The largest total number of gulls was counted in September, when 70% of a total of 4600 gulls were seen on city beaches (Fig. 3). This suggests that the city's location along the coast is a major draw, especially for Herring Gulls. However, the large differences between species, age groups and locations indicate that there is no such thing as a 'typical urban gull'.